

הלכות מועדים – מקורות לשבועות

(א) עיקר המצוה

(1) ויקרא כג: ט-כב

ט ונדבר יהוה, אל-מ'שה לאמר. י דבר אל-בני ישראל, ואמרת אליהם, כי-תבאו אל-הארץ אשר אני נותן לכם, וקצרתם את-קצירה--והבאתם את-עמר ראשית קצירכם, אל-הפ'הו. **יא** והניף את-העמר לפני יהוה, לרצונכם; ממחרת, השבת, יניפנו, הפ'הו. **יב** ונעשיתם, ביום הניפכם את-העמר, ככש תמים בן-שנתו לעלה, ליהוה. **יג** ומנחתו שני עשר גים סלת בלולה בשמן, אשה ליהוה--ריח ניחח; ונסכה יין, רביעת ההין. **יד** ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו, עד-עצם היום הזה--עד הביאכם, את-קרבן אל'היכם: חקת עולם לדור תיכם, בכל מ'שב תיכם.

טו וספרתם לכם, ממחרת השבת, מיום הביאכם, את-עמר התנופה: שבע שבתות, תמימת תהינה. **טז** עד ממחרת השבת השביעת, תספרו חמשים יום; והקרבתם מנחה חדשה, ליהוה. **יז** ממושב תיכם תביאו לחם תנופה, שתיים שני עשר גים--סלת תהינה, חמץ תאפינה: בכורים, ליהוה. **יח** והקרבתם על-הלחם, שבעת כבשים תמימים בני שנה, ופר בן-בקר אחד, ואילם שנים: יהיו עליה, ליהוה, ומנחתם ונספיהם, אשה ריח-ניחח ליהוה. **יט** ונעשיתם שעיר-עזים אחד, לחטאת; ושני כבשים בני שנה, לזבח שלמים. **כ** והניף הפ'הו אתם על לחם הבפרים תנופה, לפני יהוה, על-שני, כבשים; קדש יהיו ליהוה, לפ'הו. **כא** וקראתם בעצם היום הזה, מקרא-קדש יהיה לכם--כל-מלאכת עבדה, לא תעשו: חקת עולם בכל-מושב תיכם, לדור תיכם. **כב** ובקצרתם את-קציר ארצכם, לא-תכלה פאת שדך בקצרך, ולקט קצירך, לא תלקט; לעני ולגר תעזוב אתם, אני יהוה אל'היכם.

(2) דברים טז: ט-יב

ט שבעה שבעות, תספר-לך: מהחל חרמש, בקמה, תחל לספור, שבעה שבעות. ונעשית חג שבעות, ליהוה אל'היך--מסת נדבת ידך, אשר תתן: פאשר יברכך, יהוה אל'היך. **יא** ושמת לפני יהוה אל'היך, אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך, והלוי אשר בשעריך, והגר והיתום והאלמנה אשר בקרבך--במקום, אשר יבחר יהוה אל'היך, לשכון שמו, שם. **יב** וזכרת, כי-עבד היית במצרים; ושמת נעשית, את-החקים האלה.

(3) מנחות טו.

גופא: אמר אבי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי.
רבנן דבי רב אשי מנו יומי ומנו שבועי.
אמימר מני יומי ולא מני שבועי, אמר זכר למקדש הוא.

(4) רמב"ם הלכות תמידין ומוספין ז: כב-כה

(כב) מצות עשה לספור שבע שבתות תמימות מיום הבאת העומר שנאמר וספרתם לכם ממחרת השבת שבע שבתות, ומצוה למנות הימים עם השבועות שנאמר תספרו חמשים יום, ומתחילת היום מונין לפיכך מונה בלילה מליל ששה עשר בניסן.
(כג) שכח ולא מנה בלילה מונה ביום ואין מונין אלא מעומד, ואם מנה מיושב יצא.
(כד) מצוה זו על כל איש מישראל ובכל מקום ובכל זמן, ונשים ועבדים פטורין ממנה.

(כה) וצריך לברך בכל לילה בא"י אמ"ה אקב"ו על ספירת העומר קודם שיספור, מנה ולא בירך יצא ואינו חוזר ומברך.

ב) מצוה אחת או שתיים

1) ספר המצות – מצוה קס"א

המצוה הקס"א היא שצונו לספור מקצירת העומר תשעה וארבעים יום והוא אמרו יתעלה (אמור כג) וספרתם לכם ממחרת השבת. ודע כי כמו שנתחייבו בית דין למנות שנות יובל שנה שנה ושמטה שמטה כמו שבארנו במה שקדם (מ' קמ) כך חייב כל אחד ואחד ממנו למנות ימי העומר יום יום ושבע שבוע. שהוא אמר (שם) תספרו חמשים יום ואמר (ס"פ ראה) שבעה שבועות תספר לך. וכמו שמנין השנים והשמטים מצוה אחת כמו שבארנו (שם) כן ספירת העומר מצוה אחת. וכן מנה אותם כל מי שקדמנו מצוה אחת. והאמת מה שעשו בזה. ואל יטעך אמרם (מנחו' סו א) מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי ותחשוב שהן שתי מצות. כי כל חלק וחלק מחלקי אי זה מצוה שיהיו לה חלקים מצוה לעשות החלק ההוא ממנה. ואמנם היו שתי מצות אילו אמרו מנין הימים מצוה ומנין השבועות מצוה. וזה מה שלא ייעלם למי שיטעם הדבור. כי אתה כשתאמר חובה לעשות כך וכך הנה לא יתחייב מזה המאמר שהפעולה ההיא מצוה בפני עצמה. והראיה הברורה על זה היותנו מונים השבועות גם כן בכל לילה באמרנו שהם כך וכך שבועות וכך וכך ימים. ואילו היו השבועות מצוה בפני עצמה לא היינו מסדרין מנינם כי אם בלילי השבועות לבד והיינו אומרים שתי ברכות אשר קדשנו במצותיו וצונו על ספירת ימי העומר ועל ספירת שבועי העומר. ואין הדבר כן, אבל המצוה היא ספירת העומר ימיו ושבועותיו כמו שתקנו. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה.

2) ר' ירוחם – נתיב ה:ד

אין מברכין על קריאת ההגדה כמו במגלה אף על פי שהיא מצוה שנה' למען תזכור וגומר וכתב רבי' פרץ לפי שכבר אמרו בקדוש זכר ליציאת מצרים. אין מברכין על אכילת מצה כל ז' לפי שאם ירצה לא יאכל מצה כי אם בליל ראשון שהכתוב קבעו חובה. שבת שחל בו פסח אם צריך ליתן חומץ בחרוסת מע"ש ואם אסור ליתנו בשבת כתבתיו בדיני שבת בח"א. מצה עשירה אסור לאכלה בליל ראשון כמו שכתבתי בח"ג ושם כתבתי באי זו מצה יוצא ידי חובתו. אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח. בחזרת ובעולשין ובתמכה ובחרחבינה ובמרור ויוצאים בקלח שלהם בין [דף מב טור ד] לחין בין יבשים אבל בעלין שלהן יוצא אין יבשין לא. ומצוה בחזרת ואינו צריך לחזר אחר המרור יותר ואין יוצאין בהן אם היו שלוקים ולא כבושים ולא מבושלים ומצטרפי' לכזית כך פשוט בפסחים. פי' חזרת חסא הנקרא בערבי כסא. עולשין הנקרא בערבי אלהנדי. תמכה הנקרא בערבי אלשילם. חרחבינה אצותא דדיקלא. יש שפי' אל קרעניא ויש שפי' אל חנדקוק כן פי' רי"ה. מקום שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים אוכלי' ומקו' שנהגו שלא לאכל אין אוכלים ובכל מקום אסור גדי מקולס כך פשוט בפסחים ועוד פשוט גדי מקולס שצלאו כאחד כלו ונחתך ממנו אבר אחד או שנשלך ממנו אבר אין זה גדי מקולס. אסור לאדם לומר בשר זה לפסח מפני שנראה כמקדיש בהמתו ואוכל קדשים בחוץ ודוקא בשר אבל חטים שמורים לא כך פשוט בפסחים פירוש ואפילו בשר שחוטט כי יחשבו הרואי' שהקדיש' מחיים ודוקא גדי או טלה הדומי' לפסח ובאשכנז רגילין למלוח בשר לצורך הפסח ומייבשים אותה ונוהרין מלהזכיר עליו פסח אלא אומרים בשר זה לי"ט. ערבי פסחים אסור לאכול מט' שעות ולמעלה עד שתחשך כך פשוט בפסחים. וכתבו בתו' ואף על גב דבשבת ובשאר יום טוב יכול לאכול קודם חשכה להוסיף מחול על הקדש בליל פסח לא יאכל עד שתחשך וכן בירושלמי. מצה ופסח ומרור אוכלן בבת אחת ומאימתי אוכלין משתחשך הפסח אינו נאכל אלא בלילה ומצה איתקש לפסח ואף על גב דבזמן הזה אין קרבן פסח ומרו' אין לאכל' אלא משתחשך ואם התחיל לאכול וקדש עליו היו' היאך יעשנו וקדש עליו היו' היאך יעשנו לפסח ואף על גב דבזמן הזה אין קרבן פסח מצה ומרור אין לאכלן אלא משתחשך ואם התחיל לאכול וקד' עליו היו' היאך יעשנו ומצאנו בדין קדוש שבת. ברכת המוציא של מצה אף על פי שיצא מוציא ואף על גב דברכת המוציא אחר אם יצא אינו מוציא כך פשוט בראש השנה. סומא פטור מלו' ההגדה כמו שפטור מכל המצו' כמו שכתבתי בנתיב י"ג ומכל מקום חייב בכל מדרבנן ולהוציא הרבים יכול להוציא למ"ד מצה בזמן הזה דרבנן דאתי דרבנן והוציא דרבנן כך מוכח בפסחים פירוש ומברך לא יאכל עד שיס' ואפילו עני שבישר' ומצה צריכה הסבה כך פשוט בפסחים וכתבו התו' דוקא בכזית ראשון ובכזית אחרון של אפיקומן ואם אכל בלא הסבה לא יצא ויחזור ויאכל בהסבה וכן מוכח. ועוד פשוט ומרור לא בעי הסבה ויין כלומר ד' כוסות בעו הסב' וכתבו המפרשים ואם שתה כוס ראשון ושני בלא הסבה יחזור וישתה בהסבה אב' כוס שלישי וד' לא יחזור וישתה אם שתה אותם כוס ב' וד' בלא הסבה שנראה כמסויף ויש מי שפירש כי הוברר הדבר שאינו מוסיף מאחר ששתאן שלא כתיקון ויחזור וישתה בהסבה ואם שתה כוס ד' בלא הסבה צריך לברך בפ"ה על כוס שיחזור וישתה בהסבה שהרי כששתאן הסיח דעתו מלשתות עוד. פרקן כלומר פניו למעלה ומושכב על אחוריו לא שמייה הסבה ועוד דשמא יקדים קנה לושת ואתי לידי סכנה כך פשו' בפסחי' ופירש רשב"ם דהא בימינו צריך לאכול ולפי זה אטר בימינו מייסב בימינו ולמ"ד שמא יקדים אין הפרש בין אטר לאחור. אשה לא בעיא הסבה ואם היא אשה חשובה בעיא היסבה כך פשוט בפסחים ופירש רש"ם מפני אימת בעלה שכפופה לו ולפ"ז אלמנה וגרושה בעו הסבה ובשאלתות כתו' דלאו דרכא דנשי למייסב אם לא שתהיה אשה חשובה ולפ"ז אלמנה וגרושה לא בעייה הסבה וכתבו התו' כל הנשים שלנו חשבות הן וצריכות הסבה. והרמ"ם כתב בסתם אשה אינה צריכה הסבה. בן אצל אביו צריך הסבה

ואפילו הוא רבו ותלמיד אצל רבו אין צריך הסבה דמורא רבך כמורא שמים פיר' ואפילו לא היה רבו [דף מג טור א] מובהק ושמש צרי' הסבה כל זה פשוט בפסחי'. ואפי' מן התמחוי לא יפחתו לו מד' כוסות ונשים חייבו' בהן שאף הן היו באותו הנס כך פשוט בפסחים ויש מי שכתב שאין צריך אלא לו כלומר לבעל הבית ויש מי שכתב שצריך לכל אחד ואחד כוסו וכן נראה עקר ואפילו לתינוקות שהגיעו לחנוך וכן נהגו וכן ראוי לעשות ועוד פשוט וצריך שיהיה בהן כדי מזיגת כוס יפה כאשר אכתוב למטה. שתאן חי ידי חובת ארבעה כוסות יצא ידי חובת חירות לא יצא שתאן בבת אחת כלומר שלא שתאן על הסדר אלא מזג ושתה ד' כוסות זה אחר זה ידי יין יצא ידי ד' כוסות לא יצא. השקה מהם לבניו ולבני ביתו יצא והוא שישתה הוא רוב הכוס ובני ביתו המעוט. חוטפין מצה בליל הפסח כדי שלא ישנו התינוקות ומחלקין לתינוק' קליות ואגוזי' כדי שישאלו כך פשוט בפסחים. יש שפיל' חוטפין כשמגביהין הקערה מן השלחן עם המצה ויש מי שפירש שגוזלין מהם כלומר מהתינוק' שלא יאכלו וישנו. ארבעה כוסות הללו צריך שיהיה בהן כדי רביעית הלוג פירוש שהוא ביצה ומחצה כך פשוט בפסחים. והרביעית אפרש למטה. וצריך לשתות רוב הכוס וזה השיעור לכל כוס והיינו כדי מזיגת כוס יפה כשיהיה מזוג יהיה רביעית לכל כוס כמו כוס יפה שהוא כוס של ברכה ומזיגתן שלשה חלקי מים. רביעית הלוג של תורה הוא אצבעיים על אצבעי' ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע בגודל פיר' כלי שיש ברביעית אצבעיים כלומר ב' אצבעות באורך ושני ברחב ובגובה שני אצבעות וחצי אצבע וחומש אצבע והאצבעות הללו בגודל. וזה השיעור יבא לך משיעור מקוה ששיעורו חכמים שהם ארבעים סאה והכלי המחזיק אלו הארבעים סאה תמצא שיש ברבועו אמה על אמה כלומר אמה באורך על אמה ברחב ובגובה שלש אמות ומזה תוכל לדעת כמה יש בכלי המחזיק רביעית כל זה פשוט בפסחים. ואכתוב לך פירוש הכלי הזה כפי מה שכתב רי"ף וזה לשונו פירש רביעית של תורה ביצה ומחצה והלוג ארבעה רביעיות שהן ששה ביצים ומנא לן דלוגא ארבעא רביעיתא הוי דתנן הין וחצי הין ושלישית הין ורביעית הין לוג וחצי לוג ורביעית לוג אלמא לוגא ארבע רביעיתא הוי הין שנים עשר לוגין דכתיב זה זה בגימ' תריסר לוגי הונו נמצא היין ארבעים ושמונה רביעיות שהם שבעים וב' ביצים קב ארבעה לוגין שהן ששה עשר רביעיות' שהם כ' וד' ביצים. ומנא לן דקב ארבעה לוגין הוי דתנן הלל אומר מלא הין ומים שאובים פוסלין את המקוה שחייב אדם לומר כלשונו רבו' וכמה הין שנים עשר לוגין שמאי אומר תשעה קבין שהם שלשים וששה לוגין אלמא קבא ד' לוגי הונו. סאה ששה קבין שהן שני הינין שהם כד' לוגין שהם צ"ו רביעיות שהם קמ"ד ביצים. איפה נ' סאין שהם י"ח קבין שהם ו' הינין שהם ע' וב' לוגין שהם רפ"ח רביעיות שהם ת"לב ביצים. שיעור חלה עומר שהיא עשירית האיפה שהם ארבעים וג' ביצים וחומש ביצה וכן למצה. רביעית של תורה אצבעיים על אצבעיים שיעור חכמים מי מקוה מ' סאה. סאה ו' קבין קב ד' לוגין לוג ד' רביעיות אמה ו' טפחים טפח ד' אצבעות בגודל אמה על אמה ברום ג' אמות מ' סאה חציין אמה על אמה ברום אמה וחצי דהוי ט' טפחים כ' סאה חציין אמה על אמה ברום שלשה רביעי אמה שהם ארבעה טפחים ומחצה. י' סאין חציין אמה על חצי אמה ברום ד' טפחי' ומחצה ב' סאין ומחצה שהם חמשה עשר קבין נמצאו ג' טפחי' על ג' טפחי' ברום ד' טפחים ומחצה ט"ו קבין חציין שלשה טפחים על ג' טפחים ברום טפחים ורובע ז' קבין ומחצה חציין שלשה טפחים על טפח ומחצה ברום טפחיים ורובע ד' קבין פחות רביע קב שהם ט"ו [דף מג טור ב] לוגין חציין טפח ומחצה על טפח ומחצה ברום טפחי' ורובע. ז' לוגין ומחצה נמצאו ו' אצבעות על ששה אצבעות ברום ט' אצבעות ז' לוגין ומחצה חציין ו' אצבעות על שלשה אצבעות ברום ט' אצבעו' ד' לוגין פחות רביע לוג' שהן ט' רביעי' וכמה אצבעות הן ו' על ג' ברום ט' קס"ב אצבעות נמצאו קס"ב אצבעות ט' רביעי' לכל רביע י"א אצבעות חסר חומש שהן חשבון אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע בשיבור וזה חשבון שיבורם אצבעיים על אצבעיים הרי ד' ברום אצבעיים על ד' הרי ח' וכשתוסיף חצי אצבעיים על ד' הרי ב' אצבעות ויש בידך שמונה הרי הן עשרה ועוד על ד' הרי אה' פחות חומש ובידך ישי הרי י"א פחות חומש והן רביעית. נמצא רביעית של תור' אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע בלא פחות ולא יותר עכ"ל רב אלפס ז"ל. ועוד מצאתי ברי"ף פירוש אה' וז"ל חשבון קל שנים עשר פחות חומש בין בלה בין ביבש אל הגאול' רבי יצחק בן הפרנס רבי יהודה נ"ע אחי הרב הנפלא המובהק ר' אברהם ברבי יצחק נ"ע אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע והם י"א אצבעות פחות חומש שיחזיקו רביעי' הלוג שהוא כביצה ומחצה מפני שהמקוה מ' סאה ומוחזקים באמה על אמה ברום שלשה אמות קח ממ' סאה א' ממ' והוא סאה ומן הסאה קח ששיתו והוא קב ומן הקב קח רביעיתו והוא לוג ומן הלוג קח רביעיתו והוא כביצה ומחצה שהוא רביעית לוג של תורה. ועל זה הדרך תעשה מן האמות קח מהג' אמות אחד מארבעים והם י"ו טפחים שיש להם גוף שוה ועוד חומש טפח ומאלו ה"ו טפחים וחומש קח ששיתם שהם אצבעו' שיש להם גוף שוה קע"ג אצבעות פחות חומש ומאלו הקע"ג אצבעות קח רביעיתם והם מ"ג אצבעות וחומש אצבע ומאלו המ"ג אצבעות וחומש קח רביעיתם והם י"א אצבעות פחות חומש מחזיקין רביעית לוג של תורה זה סימן מובהק עכ"ל. ובר"ש תמצא פיר' אחר בדרך אחרת. וגם בתוספ' רש"ם וב"כ דרכים אחרים והמה כתובי' בפרשתו והכל עולה לענין אחד. ד' כוסות הן כך א' שאומר עליו קדוש היום וא' שאומר עליו ההגדה ואחד שאומר עליו ברכת המזון וא' שגומר עליו ההלל. ואמ' חז"ל שכל אחד מצוה בפני עצמה היא כך פשוט בפסחים ולמטה אכתוב כל אחד בפני עצמו: וכתב רי"ף בשם רבואתא שצריך לברך בפ"ה על כל כוס וכוס מאלו הד' והביא ראייתם עלי' וכתב דסברא מעליא היא והכי איבעי ליה למימר ע"כ וכן כתב הרמ"ם ובעלי התוספות כתבו שאין לברך בפ"ה אלא על כוס ראשון וג' כלומר אותו של קדוש ושל ברכת המזון וכן כתב הר"אש. ועוד כתב רי"ף כי יש מי שכתב שאין לברך על הגפן ועל פ"ה שהיא ברכה שלאחר היין כמו שכתבתי בברכת הנהנית' אלא בסוף כל ד' כוסות ויש מי שכתב שצריך לברך על כל א' מהן כלומר מד' שהם ב' לפני המזון וב' לאחר המזון וכתב שזו הסברה האחרונה עקר ע"כ ובתוס' כתבו שאין לברך על הגפן בכוס שני וכן כתב הר"אש כוס ראשון מקדש עליו ואומר ב' פ"ה ואחר כך קדוש היום. וכתב הרש"בא שנוטל ידו אחת ליטול הכוס שמא יפול עליה מן הכוס והם שניו' וקודם קדוש אין ליטול ב' ידיו כמו בשבת או בשאר י"ט דהתם יכול לקדש על הפת ובכאן צריך ד' כוסות ואחר כך נוטל ידיו עליו כי כל שטבולו במשקה צריך נטיל' ידים ואחר כך מטבול בירקות כלומר יאכלם בטבול ולפיכך צריך נטילת ידים כך פשוט בפסחים ופרש"ם שאין זה הטבול בחרוסת כי החרוסת הוא למצה מן המצה עם המרור שהוא חזרת ושאר ירקות וכן כת' ר"ת פירוש ואין צריך לאכול מהן כזית דלא נזכר בברכתם כי אם ב"פ האדמה. והרמ"ם כתב כל א' וא' פחות מכזית ועוד פשוט [דף מג טור ג] ומברך על אלו הירקות בורא פרי האדמה. ועוד פשוט וצריך להזכיר בקדוש יציאת מצרים וחומש מקדש ישראל והזמנים ולמטה אכתוב דברי רי"ף שיכול לקדש על הפת אם אין לו יין והרמ"ם בם כתב שמטבול בירקות בחרוסת ועוד כתב מי שאין לו אלא מרור מברך תחלה עליו בורא פרי האדמה על מרור וכשגומר ההגד' אוכל מן המרור ולא יברך עליו ומביאין לפניו מצה כאשר אפרש וחזרת שהוא המרור וחרוסת וב' תבשילין שהן זכר לפסח וזכר לחגיגה כגון דג וביצה או אפילו עצם ובש' או שני מיני בשר כך פשוט בפסחים יש מי שכתב כי אפילו ביום טוב כלומר פסח שחל להיות באחד בשבת שמביאין שני תבשילין ויש מי שכתב כי בפסח שחל להיות באחד בשבת שאין מביאין כי אם תבשיל אחד כי חגיג' לא היתה דוחה שבת וארבע' עשר חל בשבת ולא היה שם אותו היום חגיגה דלא כתיב בה במועדו ואם יביא אותה מערב שבת כשיגיע מוצאי שבת יהיה נפסל בלינו' וכן נרא' עקר. ויקח מצה אחת ויבצענה לשנים והחצי האחד ישים תחת המפה עם המצה האחרת ועוקרין השלחן כלומר' מסיר הסל מן המצות ומן החזרת ומהחרסת מעל השלחן כדי שישאלו התינוקות כך פשוט כי באותו זמן היה שלחן קטן לפני כל אחד ועכשיו שהשלחן גדול מסיר הסל כמו שכתבתי. כוס שני אומר עליו ההגדה והבן שואל ואם אין דעת בבן אביו מלמדו ואם אין שם בן אשתו שואלתו ואם הם שנים שואלים זה את זה מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות וכו' עד הלילה הזה כלו מצה שבכל הלילות אנו אוכלים בשר כלומר צלי או שלוק ומבושל הלילה הזה כלו צלי ובזמן הזה אין אומרים כי בעונותינו אין לנו קרבן פסח שלא היה נאכל אלא צלי ומתחיל בגנות כלומר מתחלה עובדי עבודה זרה וכו' וכן עבדים היינו לפרעה וכו' ומסיים בשבת כלומר ועכשיו קרבנו המקום וכו'

ודורש מארמי אובד וכו' וצריך שיאמר ואתנו הוציא משם. וצריך שיאמר פסח מצה ומרור ואם לא אמר כן לא יצא ידי חובתו פסח וכו' על שום מה וכו' מצה זו וכו' מרור זה וכו' על שום מה וכו' וצריך שיגביה המצה כשאומר מצה זו וכן המרור כשיאמר מרור זה אבל בשר בזמן הזה כשיאמר פסח לא יגביה שמא יאמר בשר זה שמגביה לפסח ונראה כאוכל קדשים בחוץ ויש שנוהגים בשביל זה להסירו כלומר להסיר הבשר מן הסל מכל וכל כשאומר ההגדה ונוהגים להגביה הסל על ראשי התינוקין ואומר לפיכך אנו חייבין וכו' עד ונאמר לפניו הללויה ומתחיל הללויה שהוא ההלל ואומר עד חלמיש למעינו מים והות' בגאולה ואומר ברוך אתה יי' אלהי מ"ה אשר גאלנו וגאל את אבותינו וכו' והותם ברוך אתה יי' גאל ישראל ואינו חותם גואל. ואם מברך בורא פרי הגפן על כוס זה כתבתיו למעלה ושותהו בהסבה כמו שכתבתי למעלה. ונטול ידיו כי כבר הסית דעתו מהנטילה הראשונה שאומר ההגדה בנתיים כל זה פשוט בפסחים. וכתב רי"ף אף על פי שבשאר ימים טובים בעי שתי ככרות שהוא לחם משנה בשבת זכר למן בפסח מברכין על אחת ופרוסה דאת' לחם עוני וגרע פלגא דאמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה תוך שלמה ובוצע מ"ט לחם עוני כתיב וכן כתב הרמ"ב. ובעלי התוספות חלקו עליו וכתבו שכמו כן מברך המוציא בפסח על השלימה ולחם משנה והפרוסה היא למצוה דאכילת מצוה ויברך המוציא על השלימה כי הם שלשה מצות ועל הפרוסה מברך על אכילת מצה ולפיכך נהגו לעשות שלשה מצות הב' לחם ואות' שפורס לברך על אכילת מצה וראיתי לרבתי נוהגים לצאת ידי חובת שניהם לברך על שלימה ופרוסה ביחד המוציא ועל אכילת מצה ואוכל ביחד שניהם ועל השלישית יעשה כריכה עם מרור [דף מג טור ד] כאשר אפרש ויש מי שכתב שמברך לאכול מצה וכן נר' סברת רי"ף וכן במרור לאכול מרור וכן כתב הר"י ולפי ר"ת מברך על אכילת מצה וכתבתי חלוקיהן בחלוקי ברכת המצות בתפלה ובק"ש ועוד פשוט ונטול מרור ומברך עליו על אכילת מרור ומטבל בחרסת. וכתבו המפרשים ואין צריך לברך עליו ב"פ האדמה שהיא ברכת הנהנים והטעם הנכון משום דהוי כדברי' הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה דכתיב על מצו' ומרורים יאכלוהו ועוד ראיתי טעם אחר למה מברכין על אכילת מרור לפי שאכילת מרור והמצה דבר אחד הוא שהרי בדין היה לכתוב ב"א אלא שעכשיו מפני שהמרור הוא מדרבנן אוכלן בזה אחר זה כדי שלא יהו מבטלות זו את זו וכיון שכן ודאי אכילה א' הן וברכ' המוציא של מצה עולה למרור שהפת פוטרת כל מיני מאכל ואחר כך נוטל מצה ומרור וכורכין ביחד ויש מהמפרשים שכתבו שצרי' טבול בחרוסת וכן כתב הרמ"ב ועוד כתב ששם המצה לבדה יטבל בחרוסת' ובלבד שלא ישא אותה בו שלא יפסיד טעם המצה הרוב הפוסקים הסכימו שבכריכה צריך טבול בחרוסת וכן נראה עקר ומ"מ לא יברך על אותה אכילה בכריכה וכן כתב רי"ף שלא יברך ולמטה אכתבנו. ועוד פשוט אנטוהו לאכול יצא ידי חובה אכלה הוא כשהוא נכפה ונתרפא צריך לאכלה אחר שנתרפא כי לא יצא ידי חובה מהאכילה הראשונה וכן כתב הרמ"ב ועוד פשוט בר"ה כי באותה שעה היה פטור מכל המצו' וכמו שכתבתי בנתיב י"ג ח"א בדין חרש שוטה וקטן ופירש בתוס' דכפאוהו ואכל מצה מיירי שהיה סבור שהוא חמץ ונמצא שאכל מצה אבל אם ידע שהיא מצה ולא רצה לאכלה וכפאוהו ואכלה לא יצא ואפילו למאן דפסק דמצות אין צריכות כונה אם מתכוין שלא לצאת לא יצא כמו שכתבתי בנתיב י"ג בחלק שלישי. ועוד פשוט בלע מצה יצא בלע מרור לא יצא בלע מצה ומרור ידי מצה יצא ידי מרור לא יצא כרכן בדבר אחר ובלען אף ידי מצה לא יצא. וצריך שיהיה בחרסת דברים חמוצים ומתוקי' זכר לתחת התפוח וגומר וזכר לטיט וגם תבלין זכר לתבן פירוש כגון קנמן וסנבל וכיוצא בהן דומה לתבן שהיו עושין בה הלבנים. ועוד פשוט אכלן בלא מתכוין יצא אכלן לחצאין יצא ובלבד שלא ישא בין אכילה לחברתה יותר מכדי אכילת פרס פירש משום דמברך על אכילת מרור צריך אכילה ואין אכילה בפחו' מכזית מה שאין כן בשאר ירקות כמו שכתבתי למעלה ואוכל סעודתו. ואחר אכילתו קודם ברכת המזון לוקח חצי המצה ששם תחת המפה ואוכל כל אחד ממנו באחרונה כזית ואין אוכלין אחריה לא פירות ולא שום דבר אחר שלא לשכח טעם המצה פירוש ואינו מברך עליה כי כבר בירך לפני בתחלת הסעודה כך פשוט בפסחים. פ"ו ולא ישתה אחריה זולתי ברכת המזון וכוס ד' כאשר אכתוב ואם ירצה לאכול פירות או שום מיני מתיק' אוכלן קודם שיאכל המצה האחרונה כי אחר המצה לא יאכל כלום כמו שכתבתי זולתי כוס ברכת המזון וכוס ד' ואם יהיה צמא לא ישתה אלא מים אבל לא יין וכן כתב רי"ף אף על פי שמהירוש' נר' שיכול לשותות יין וראשון עקר. ועוד פשוט ישנו מקצתן יאכלו אבל אם ישנו כולם לא יאכלו ואם מתנמנמי' יאכלו אבל אם נרדמי' כלומר שישנו כבר לא יאכל וכתב רי"ף אחר שהתחיל לאכול מצה של מצוה באחרונה וישן דהוי הפסק ונראה דשינה באמצע הסעודה לא הוי הפסק ונראה דשינה באמצע הסעודה לא הוי הפסק והרמ"ב כתב דשינה באמצע הסעודה הוי הפסק והר"אבד השיג עליו דשינה לא הוי הפסק אלא לענין המוציא והא' דישנו מקצתן מיירי לענין פסח. ועוד פשוט שצריך לאכול מצה של אפיקומן קודם חצות. ויש שכתבו שיכול לאכלה כל הלילה כדמוכח במגלה וראשון נרא' עקר וכתבו בתו' [דף מד טור א] כי כן היה נוהג ר"ת אם שכח לאכול ממצה של אפיקומן עד שנטל ידיו כדי לברך או שאמר הב לן ונברך יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל ממנה אבל אם שכח עד שברך לא יאכל פעם אחרת כי כל מצות שלנו בחזקת שימור דלישה קיימי ואין להרבות בכוסות כך כתבו המפרשי' וכן כתב רש"י בתשובה. ויש מי שכתב שאף על פי שברך יטול ידיו ויברך על המצה של אפיקו' המוציא ולא יברך ברכת המזון עם כוס שאין ברכה טעונה כוס כשאי אפשר וכן כתבו הר"אבד והרש"ב צריך להיות ג' למצוה מן המובחר בהלל בליל פסח כדי שיאמר אחד לב' הודו כך כתוב במדרש. ואם אין לו ממצה דמינטרא אלא כזית אוכל מתחלה מן המצה שאינה משומרת ויברך עליה המוציא ולבסוף מברך על כזית המשומרת לאכול מצה ואכיל' ומברך על המרור ואוכל וכורך מצה ומרור ואוכל בלא ברכה דתני הסופגנין והדובשני' והאסקרטין אדם ממלא כריסו מהם ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. כך כתב רי"ף. והרמ"ב כתב שאינו אוכל אותו כזית אלא אחר כל סעודתו ולא יאכל אחריו כלום ומברך עליו על אכילת מצה. כוס ג' מברך עליו ברכת המזון. כוס ד' גומר עליו ההלל ואומר עליו ברכת השיר שהיא ההלל יי' וגומר ובין כוסות הללו יכול לשותות אבל בין ג' וד' לא ישתה כך פשוט בפסחים. ומהירוש' נראה שיכול לשותות אחר כוס ד' שכתב מפני מה לא ישתה משום שכרות כבר הוא משוכר מה בין יין שלפני המזון ליין שלאחר המזון אין משכ' יין שלאחר וכו'. ומהתלמוד נר' שאי' מברך על הלל לפניו ויש שכתבו שמברך לאחריו וכן עקר. רש"ב כתב דעבדינן כתריוהו וחותמין בהלל בא"י מלך מהולל בתושבחות. ואומר הלל הגדול ונשמת כל חי וחותם שנית בא"י מלך מהולל בתושבחות וה"ר חיים לא היה חותם ביהלל כיון שהיה לו לחתום בסוף נשמת כל חי וכתב הרמ"ב שיכול לגמור ההלל בכל מקום שירצה אפילו שלא במקום סעודה. כוס ה' אומר עליו הלל הגדול שהוא מהודו ליי' עד על נהרות בבל כך פשוט בפסחים וכן כתב רי"ף ורש"בם לא גריס כוס ה' אלא כוס ד' אבל רי"ף גורס כוס ה' כלומר שאם ירצה לשותות יעשה כוס ה' וכן כתב הרבי יוסף טוב עלם שאם תאב לשותות יעשה כוס ה' ומתוך דברי כלם משמע שאסור לשותות יין אחר כוס ד' וכן כתבתי למעלה בשם רי"ף. ומי שאין לו יין בלילי הפסח מקדש על הפת כמו בשאר שבתות ויום טוב ואומר המוציא בתחלה ובוצע הפת ומניח ידו עליו עד שגומר קדוש ומברך לאכול מצה ואוכל ואחר כך מטבל בשאר ירקות ועוקר השלתן ואחר כך אומר מה נשתנה וההגדה כלה עד גאל ישראל ומברך אמרו והדר כרך מצה ומרור ואכיל' ליה בלא ברכה כך כתב רי"ף בפסחים. ואם מקדשין על הפת כתבתיו בדין קדוש שבת ויום טוב. ומי שרוצה לברך בב' או ג' בתים מברך בביתו ואוכל סעודתו ומברך ברכ' המזון והולך לכל בית ובית שירצה ומקדש וישתו הם ויאכלו מצה וירקות והוא לא יאכל ולא ישתה וגומר סעודתן ומברכין הם ברכת המזון וכן עושה לכל בית ובית ואח' כך הולך לביתו וגומר ההלל ושותה כוס ההלל והביא ראייה מההיא דר"ה כי בקדוש וברכת המוציא של מצה אף על פי שיצא מוציא וה"ה למרור ולב"פ האדמה של ליל פסח ואכילת מרור כי הכל מצוה אח' וענין אחד והוא כיון שברך ברכת המזון לא יאכל שום דבר דאין מפטירין אחר המצה אפיקומן ואם רוצה להקדים לבתים האחרים בתחלה מברך להם ולא יאכל הוא ולא ישתה שום דבר עמהם וחוזר לביתו ומקדש הרשות בידו כך כתב רי"ף בפסחים. ובדוא' אותם שנוהגין ללכת בבית קרוביהם ומידועהם לומר הגדת הפסח אין להם לאכול ולשתות שום דבר זולתי אותם שדרין בביתו אוכלים שם [דף מד טור ב] אף על פי שכל ימי הפסח אם ירצה לאכול מצה הרשות בידו או יאכל ירקות או פירות ליל הפסח הכתו' קבעו חובה לאכול מצה אפילו בזמן הזה שנ' בערב

תאכלו מצו' כך פשוט בפסח'. שבועה שלא אוכל מצה אסו' לאכול מצה בליל פסח שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה כך פשוט בירושלמי דשבועו' והביאו רי"ף. פי' כשאומר מצה סתם מגו דחיילא שבוע' על מצה דרשות חיילא על מצה דמצוה אבל כשאומר מצה בליל פסח אין שבועה חלה על דבר מצוה ולוקה משום שבועת שוא. אין אומר זמן כלומ' שהחיינו בז' של פסח שאינו רגל בפני עצמו כך פשוט בסוכ' יש שנהגו שלא לאכול חזרת קודם פסח וכן היה נוהג הרשב"א לא שהיה אסור אלא שלא לשנות מנהג הקדמונים זולתי אם היה מנהג טעות והנהגה לך סדר הלילה בדרך קצרה לא יאכל עד שתחשך ומקדש ואם חל להיות במוצאי שבת אומר יין קדוש נר הבדלה זמן ונוטל ידי אחר קדוש כדי לאכול ירקות בטבול ומביאין לא /לו/ ירקות ומברך בורא פרי האדמה ומטבל בחומץ ויש שנהגו בחרוסת ובחמץ עקר ואוכל ומאכיל לכל בני ביתו ואין צריך באכילה זו כזית ומביאין לו סל ובו שלשה מצו' ושני תבשילין כגון דג או בצה או שני מיני בשר אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה ואם חל פסח להיות בליל מוצאי שבת לא ישים שם כי אם תבשיל אחד ולוקה אחת מהשלשה מצות ובוצעה לשנים ומשים חצייה תחת המפה לאפיקומן וחצייה האח' בין השתי מצו' השלמות ומוזג כוס שני כי על הראשון כבר אמר עליו הקדוש וצריך לשתות כל הד' כוסות בהסבת שמאל אבל לא בימין ולא פרקדן וכן אצל אביו מסב ואפילו הוא רבו וכן אשה חשובה ואפילו אצל בעלה אבל לא תסב מי שאינה חשובה ואלמנה וגרושה בעו הסבה ותלמיד אצל רבו אפילו אינו מובהק אינו מיסב ואם שתי בלא הסבה יחזור ויסב וישתה אבל בכוס רביעי אם שתי בלא הסבה צריך לברך בורא פרי הגפן כשיחזור וישתה כי כששתה מתחלה סלק דעתו מלשתות יותר ולא יפחתו מארבעה כוסות אחת אנשים ואחת נשים ואחת תינוקות שהגיעו לחנוך לכל אח' כוסו והכוס הראשון אומר עליו קדוש כמו שכתבתי וכוס שני אומר עליו ההגדה וקודם שיתחיל ההגדה עוקר השולחן או מסיר הסל עם המצות מעל השולחן ויגביהנה ויתחיל ההגדה וכשאומר מצה זו יגביה המצה וכן במרוך זה יגביה המרוך אבל כשיאמ' פסח לא יגביה הבשר שבסל וגומר ההגדה ואומ' עד למעיניו מים וחותם בגאל ישראל ויש מי שכתב שמברך בפ"ה על כל כוס וכוס וכן כתב רי"ף והתוס' כתבו שלא יברך בפ"ה אלא על כוס ראשון וג' ושותה כוס ב' בהסבה ונוטל ידי שכב הסיה דעתו אחר הנטילה הראשונה לפי' נוטל פעם שנית ונוטל אחת מהמצות השלמות והפרוסה ובוצע משתייהן יחד ואומר המוציא וקוד' שיאכל מברך על אכילת מצה או לאכול מצה. ואוכל משתייהן יחד כזית מכל אחת ומאכיל לכלם ואוכלים בהסבה כמו שכתבתי בכוסות ואם לא אכל בהסבה יחזור ויאכל בהסבה ואח' כך נוטל מרוך ומברך על אכילת מרוך ואין צריך בורא פרי האדמה ומטבל בחרוסת ואוכל ממנו כזית ומאכיל לכלם כי קראו בברכה אכילה ואין אכילה פחותה מכזית ואחר כך נוטל מהמצה השלישית וכורך מהמרוך ואוכל ביחד. ויש מפרשים שכתבו שמטבל בחרוסת ואוכל סעודתו ומוזג כוס ג' ומברך עליו ברכת המזון ואומר עליו ברכה הראויה לו שהיא על הגפן ועל פרי הגפן וכן בכל כוס וכוס מארבעה כוסות וכן כתב רי"ף ויש מי שכתב שאינו מברך על הגפן אלא בסוף כלן והתוספות כתבו שאין לברך על הגפן בכוס שני וכן נראה עקר וקודם ברכת המזון יאכל אחר כל סעודתו חצי המצה ששם תחת המפה ויאכלנה בהסבה ואם **[דף מד טור ג]** לא אכלה בהסבה יחזור לאכלה בהסבה ולא יאכל אחריה שום דבר ואפילו פירות ולא ישתה יין כי אם בכוס ברכת המזון ובכוס שגומר ההלל ובין כוס ראשון ושני שותה אבל בין שלישי לרביעי לא ישתה ואם שכח לאכול המצה האחרונה שהיא אפיקומן עד שנטל ידי או שאמר הב לך ונברך יטול ידי ויברך המוציא ויאכלנה אבל אם בירך כבר ברכת המזון ולא אכלה לא יאכלנה עוד ואחר שברך ברכת המזון מוזגין לו כוס רביעי וגומר עליו ההלל וחותם ברוך אתה יי מלך מהולל בתושבחו' ומי שרגיל לומר נשמת כל חי אינו חותם אלא פעם אחת בישתבח ולא ישתה יותר ומי שרוצה לשתות כוס חמישי שתאב לשתיה יאמר על הכוס חמישי הלל גדול שהוא מהודו ליי' עד על נהרות ומאלו הארבעה כוסות צריך לשתות מכל אחד רובו. ושיעור הכוס רביעית לוג שהוא ביצה ומחצה והכלי המחזיק זה השיעור הוא אצבעיים על אצבעיים ברום אצבעיים וחצי אצבע וחומש אצבע והחשבון כתבתי למעלה ואם רוצה לעשות זה הסדר בשנים או שלשה בתים כדי להוציא אחרים ידי חובתן עושה זה הסד' בביתו תחלה עד שמברך ברכת המזון והולך לבתים ועושה להם הסדר הזה בכל בית ובית ושם יאכלו וישתו והוא לא יאכל ולא ישתה אלא אחרים קודם שיעשה בביתו הרשות בידו ויקדש ויעשה הסדר לאחרים כלו והם יאכלו וישתו לצאת ידי חובה והוא לא יאכל ולא ישתה וחזור לביתו ועושה סדרו כראוי ואם אין לו יין לקדש מקדש על הפת ובוצע ומניח ידו עליו ומקדש ומברך לאכול מצה ואוכל ומטבל בשאר ירקות ועוקר השלחן ואומר ההגדה עד גאל ישראל ומברך על המרוך ומטבל בחרוסת והדר כריך מצה ומרוך ואכיל בלא ברכה ואם אין לו אלא כזית ממצה שמורה אוכל בתחלה ממצה שאינה שמור' ומברך עליה המוציא ולבסוף מברך על השמורה לאכול מצה ואוכל ומברך על המרוך' ואוכל וכו' מצה ומרוך' ואוכל בלא ברכה ליל שני של פסח מברכין אק"ב על ספירת העומר ותמה הוא שהיה לו לומר על ספירת הימים כי ספירת העומר אינו שום דבר וה"ל לומר על ספירה לעומר או על ספירת הימים ועוד למה אין מברכין ב' ברכות אחת לימים ואחת לשבועות שהרי ב' מצות הן והן כתפילין של ראש ושל יד דאמר ב' ברכות אפילו לא שח ועוד איך אנו סומכין היום י"ד יום שהם ב' שבועות והיום כ"א יום שהם שלשה שבועות והיה לנו לומר היום י"ד יום והיום ב' שבועות' אבל מה לנו לומר שהן ב' שבועות וכי אין אנו יודעין שיי"ד יום הן ב' שבועות. ונראה לך משום דכתיב ז' שבועות תספור לך וגו' וכתוב נמי מיום הביאכם את עומר וגו' ז' שבתות תמימות תהיין נמצא שלא נכתבה ספירת שבועות כי אם גבי העומר אבל ספירת הימים לא כתיב גבי עומר נמצא דספירת הימים הוא מן התורה אפילו בזמן הזה וספירת השבועות בזמן דאיכ' עומר והיו מברכין זה על זה בזמן שבית המקדש קיים והיינו דכתיב עד ממחרת השבת הז' תספור נ' יום וה"ל למכתב עד מחרת אלא ר"ל ממחרת הספור ועד מחרת ר"ל שלא תלה מיום הביאכם אלא ממחרת ובזמן הזה אנו סופרים לשבועות זכר למקדש ובדל' שהוא זכר למקדש לבד אין מברכין עליו מדי דהוא אכריכ' דליל פסח ואעריב דז' של סוכות לכך אנו אומר' שהם כך וכך שבועות שאין זו ספירה ממש. ואלו היינו סופרי' ממש כמו שהיו עושיין בזמן העומר היה נב' שהברכה חוזרת אף אספירת שבועו' ולכך אמרו במנחות אמ' אבי מצוה למימני יומי ומצוה למימני שבועי ר"ל יומי מן התורה ואמימ' מני יומי ולא מני שבועי' אמ' זכר למקדש הוא פי' ספיר' השבועו' אינה אלא זכר למקד' ולכך לא היה מונה שבועו' עם ברכ' הימ' אבל אין **[דף מד טור ד]** לפר' ששניה' זכר למקדש דא"כ למה מונה מן השבועו' ודומיא דהא הוי ההיא דפ' הרואה כי הוה מטי לערב' הוה מברך שעשה נסים במקום הזה ודגמל ואף על פי שאינו מחוייב עתה על הגמל היה מזכירו אגב הנס של ערב' ומה שאנו מברכין בספירה זו ואין הזבה מברכת בספירתה דכתיב וספרה לה כמו שכתוב כאן וספרתם והטעם שאם ספרה וראתה דם סותרת ותהיה ברכה לבטלה מה שאין כן בספירת העומר. וכן היו מברכין בב"ד על אותה ספירה דשמטה דכתיב וספרת לך ז' שבתות שנים ולא תקנו שיברכו ב"ד על ספירת העומר' כמו בספיר' השמט' לפי שהם ימי קציר והעם טרודים ואינם מצויים בבתיהם לשמוע משלוחי ב"ד היוצאים ולא היו יודעין מתי קדשו החדש ולכך צוו לספור שידוע כל אחר מתי הוא שבועות ומטעם זה נמי הספיר' בלילה לפי שהעם טרודין. ויי"מ לפי שהקציר כן מצותה ולכן אם שכח ולא ספר אינו סופר ביום כלל ויי"מ שכתבו שסופר ביום זהו דעת רבי' האיי שכתב כי הספירה בזמן הזה מדרבנן והאידינא ליכא לא הבאה ולא קרבן ואין לדקדק בתמימות כי החשבון בזמן הזה הוא לשמחת התורה כדאיתא בהגדה כשאמר להם משה תעבדו' את האלקים על ההר הזה אמרו לו מתי אמר להם לסוף נ' יום ומרו' שמחתם שהיו ממתניין אותו מעמד היו מונין אותו כך וכך כחתן המונה יום הכנסת כלתו לחופה ולכך אנו מונין אותו עתה זכר להם וזה דרך דרש וטעם נכון בספירה אבל אין ספ' כי יש בזה טעמים אחרים רמז לזמן המשיח ולא לפ' הז' שכלו שבת ומנוחה לחיי העולמים ולכן יש עצרת בפסח ביום הז' דכתי' ובימים הז' עצרת ליי' ויום עצרת הוא חג שבועות הבא אחר ז' שבועות גם יום עצרת של סוכות שהוא ח' הבא אחר הערבה שהוא בשמיני הם רמז לעולם הבא וליובל הגדול וגם הטעם לפי שאלו הימים מספרים כמספר השנים שמשנת השמטה עד היובל אמר תספורו נ' יום שנספור ארבעי' ותשע' יום שהם ז' שבועות ונקדש יום הנ' הנספר כמו שנאמר ביובל שמקדשין שנת הנ'. ומה שאין אומר' זמן י"א לפי שאין כאן הנאה ולא שמחה כפדיון שיצא מכלל נפל וקרא חדתא וזה מורה דין

טעם מנהג ספרד לומר לעומר לפני מנין השבועות

ע"ד מנהג ספרד בספירת העומר לומר לפני ספירת השבועות. היינו היום שמונה ימים לעומר שהם שבוע אחד ויום אחד. יש לומר בזה דהטעם הוא כדי לחוש לשיטת רבינו ירוחם דספירת הימים הם מן התורה, וספירת השבועות אינה אלא מדרבנן. ואם יאמרו לעומר אחרי ספירת השבועות נמצא דלגבי דאורייתא דא"צ לספור שבועות יש כאן הפסק בין ספירת הימים לתיבת לעומר.

הררי קודש

אמירת "לעומר" בכדי לבאר יותר אבל אינו מנוכח

4) ואם יאמרו לעומר וכו' יש כאן הפסק בין ספירת הימים לתיבת לעומר ולכן אומר לעומר קודם. ואעפ"י דאם אומר לעומר קודם הרי חסר אמירת לעומר לגבי השבועות. כבר מבואר ברשב"א שאמירת לעומר בינתיים מבאר גם על שלפניו וגם על שלאחריו, וכך הוא לשון הרשב"א בשו"ת ח"א סימן א': שאלת בברכת ספירת העומר אם צריך לומר כך וכך לעומר או היום כך וכך. תשובה: הכל אחד אבל יותר ראוי לומר כך וכך לעומר כדי לבאר יותר, ולפי דברי הרשב"א הג"ל שכל אמירת "לעומר" אינה לעיכובא כלל ואינו אלא בגדר של ראוי לעשות כן יתיישב שפיר גם מנהג אשכנז, שלא חששו להפסק. כיון שכל האמירה אינה לעיכובא כלל, ממילא אין חשש להפסק.

4) שו"ת בית הלוי - חלק א' - לט

היכא דדלג יום אחד ולא ספר ט כלל הדין מוצא בש"ס דמתאן וחילך יספור בלא ברכה ולא הוי המיחה וכוונתו דהא קי"ל מטה למימי יומי ומטה למימי שבעי ומטה דשבעי הא הוי רק בכל יום שגלגט ט השבוע שמינה כמה שבועות הם לעומר וח"ל הם דלג ביזם שלא נאמרו ט השבוע נהי דהפסיד מנין הימים מ"מ מנין השבועות לא הפסיד פדיין וכל יום כשגלגט ט השבוע אפשר דיכול לבדך . ומלאה ברביע ירוחם צנהיב ד' חלק ה' שהקשה למה חן מצרכין שני ברכה בין דהם שני מטה וכמו צהפלין של יד ועל רחש וחי' דנחיש שבעה שבועות הפסיד לך מיזם הביחוס ומש"ה לא הוי מטה מה"ה בשבעי רק צפני הבית וכו"ה הוי שבעי רק אדו למקדש אבל ימים גם צה"ה הוי מן הכונה ומש"ה לא מצרכין רק ברכה ח' על ימים נחודת ולדידיה דבריי אג"ל נידחין . לחמש להפסקים דס"ל דכל השפירס הוי צה"ה רק דרעק ואפ"ה הא מצרכין ח"ה חן לחלק בין יומי לשבעי . וגם לדעת האלפסי צה"ה שפסידס וכן הא דעת ארענ"ס צה"ה ז' מה' נמידין דמוצא דברביחם להדיח דגם שבעי הוי מדלחייחא גם צה"ה ולדידהו הא יסל לבדך על השבעי נחודת דהא חפי' הם נאמר דלא כרביס ירוחם ומאמר דהוי רק חדא מטה וכמו שגלגט דכל מנין המטה לא מט בשפירה רק מטה אחת מ"מ הא מוצא צה"ה דהם מטה ימים בלא שבעי או שבעי בלא ימים י"ה ומנין דיקן הא לא ברע מזה . ולכאורה יסל לבדך דאפ"ה לדעת רביס ירוחם חיש יסל לבדך מ"מ הא חוב השפסקים חולקיס פליז כמה שמתלק בין שבעי לימי צה"ה :

ג) זמן ודינים שונים

1א) מגילה ב:ה-ו

ה כל היום כשר לקריאת המגילה ולקריאת ההלל ולתקיעת שופר ולנטילת לולב ולתפלת המוספין ולמוספין ולוידוי הפרים ולוידוי המעשר ולוידוי יום הכפורים לסמיכה לשחיטה לתנופה להגשה לקמיצה ולהקטרה למליקה ולקבלה ולהזייה ולהשקיית סוטה ולעריפת העגלה ולטהרת המצורע:

ו כל הלילה כשר לקצירת העומר ולהקטר חלבים ואיברים זה הכלל דבר שמצותו ביום כשר כל היום דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה.

1ב) מנחות ו: ט

קוצרין מפני הנטיעות מפני בית האבל מפני בטול בית המדרש לא יעשה אותן כריכות אבל מניחן צבתים מצות העומר לבא מן הקמה לא מצא יביא מן העמרים מצותו לבא מן הלח לא מצא יביא מן היבש מצותו לקצור בלילה נקצר ביום כשר ודוחה את השבת.

1ג) תוספות על מנחות סו., ד"ה "זכר למקדש הוא"

נראה דבספק חשיכה יכול לברך ואין צריך להמתין עד שיהא ודאי לילה, כיון שהוא ספיקא דרבנן. ועוד, אומר דאפילו ביום סמוך לחשיכה עדיף משום תמימות, כדאמרינן לעיל. ואין נראה. והיכא דשכח לספור בלילה פסק בה"ג שסופר ביום. וכן, היה נראה מתוך סתם מתניתין דסוף פירקין (דף עא.) דתנן מצותו בלילה לקצור ואם נקצר ביום כשר. אבל נראה לר"ת, עיקר אידך סתמא דמתניתין דפרק שני דמגילה (דף כ:.) ומייתי לה בסוף פירקין (דף עב.) כל הלילה כשר לקצירת העומר כו'. ודייקנן מינה דקתני לילה דומיא דיום - מה דיום בלילה לא אף דלילה ביום לא. ואמרינן בריש מועד קטן (דף ג:) ר"ג ובית דינו נמנו על שלשה פרקים הללו והתירו ומסיק רב אשי התם דסבר לה כרבי ישמעאל דדריש מה חריש רשות אף קציר רשות יצא. קציר העומר שהוא מצוה ודחיא שבת וכיון דדחיא שבת, אין נקצר אלא בלילה, כדמוכח בסוף פירקין. ועוד, דרבי יוחנן דאמר (שם ד.) עשר נטיעות הלכה למשה מסיני סבר לה כר' ישמעאל דדריש מה חריש רשות ודחי שבת. עוד חשיב כי האי גוונא הלכתא פסיקתא בהגוזל קמא (ב"ק קב.) ובפ"ק דע"ז (דף ז.) גבי כל המשנה ידו על התחתונה.

ומיהו, אין כל כך ראייה משם, דאין הלכה לגמרי כאותה משנה דקתני התם וכל החזור בו ידו על התחתונה. ואין הלכה כן כדמוכח בפרק האומנין (ב"מ עז:.) ועיקר מילתא לא סמיך התם אלא אהא דהוי מחלוקת. ואחר כך סתם. ומהא דמוקי בסוף פירקין (דף עב.) רבי אלעזר ברבי שמעון דאמר נקצר שלא כמצותו פסול כר' עקיבא, דאמר כל מלאכה שאי אפשר כו'. אין ראייה, דאע"ג דקיימא לן כר"ע הא מסקינן התם דרבי נמי סבר לה כוותיה. עוד, פסק בהלכות גדולות שאם הפסיק יום אחד ולא ספר שוב אינו סופר משום דבעיא תמימות. ותימה גדולה הוא, ולא יתכן.

2) ר"ן על ריף, סוף מס' פסחים, ד"ה "ומחייבין

למימני יומי"

ומיתייבין למימני יומי דשבעה שבועי וכו' ופט

רבנן וכו'. במנחות ב' פ' ר' ישמעאל היא (דף סה) והפירוש לטעם כל א' גמדי רבנן דהאי' וספירחט מנין' מנוש מה שאין כן בשאר ספירות הכתובות בתורה: יכול יקיר. כלומר בזמנו: ויביא ויספור אימתי שיריה ת"ל מהחל חר"ץ בקמה תהל לבפורי-דלולות משעת קלירה ספירה: יכול יקלור ויספור ויביא אימתי שירנה ת"ל מיום הביאהם חספיו. אלמא קלירה וספירה והבאה בחין ביום א': אימתי הן תמימות בזמן שהיא מתחיל מבערב. פי' לטפור וקלירה נמי מבערב כדליתא במנחות (דף טו.) אבל הבאה ביום: וכי היכי דמטא למימני יומי ה"ל מטא למימני שבועי. ומטא למימני שבועי פלגתא היא במנחות פ' ר' ישמעאל דגרסי' הסא אמר אביי מטא למימני יומי ומטא למימני שבועי רבנן דבי רב אשי מט יומי ומטו שבועי ק"ל כתייבו א"ג' דאמימר פליג עלייהו והסירוח הגטון במטא למימני שבועי הייט בתשלום כל שטוב ושבעה אבל ברוב התקנות התמידו על ענמם למר בכל יום היום כך וכך לפומר סהם כך וכך שבועות וימים כך ורוב מפרשים מסכימים דספירה העומר עכשו דליכא הבאה ולא קרבן אינה אלא מדרבנן בעלמא וזכר למקדש כדאמר אמימר החס זכר למקדש בעלמא הוא: ובהנהגה גם כן אחרו בשעה שאמר להם משה תעבדון אח האלהים על ההר הזה אמרו לו ישראל משה רבינו אימתי עבודה זו אמר להם לטוף חנושים יום והיו מוכיין כל אחד ואחד לעלמו

מכאן קבעו חכמים לספירת העומר כלומר בזמן הזה שאין לנו מביאין קרבן ולא עומר אלא מהשבין ל' יום לשמחת התורה כמו שמת ישראל בלוחו זמן זה ודלי דרך מדרש הוא דעיקרה דמילתא וזכר למקדש כדאמר אמימר אבל מ"מ כל זה מוכיח שאין הספירה עכשו אלא מדרבנן ולפיכך אמרו בחובשות דכיון דמדרבנן היא טוב לטפור ביום ראשון בסתק חשיכה כדי שיהיו שבע שבתות תמימות לגמרי ואין זה נכון שיכניס עלמו בסתק לכתלה וחי מאוס תמימות ואין להחמיר בתמימות בזמן הזה שהיא מדרבנן שפי מספירה דארייהא אלא כל שסופר כלילה תמימות קרינן ביה אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפ' ט' מהלכות המידין ומספין שפלוה ז' של ספירה העומר שטע"ל על כל א' ישראל בכל מקום ובכל זמן ומקום לי דסבירא ליה ז"ל דאמימר דלא הוא מי שטע"ל הוא דס"ל דזכר למקדש בעלמא הוא ולפיכך היה פטור עלמו מן השבועות אבל איך רבנן דהוה מטו יומי ושבועי דקיימו לן כתייבו סבירה לכו דכונן הזה דארייהא. וכבזב ידארי ז"ל דמאן דלא מי עומר בלילא קמא לא מי בשאר לילות פירוש דמאוס דבעינן תמימות אבל בשאר לילות היכא דלא מי מאירתא מי מימחא ורב האי ז"ל חולק ואומר דחי מאוס דבעי תמימות שבה בלילה הימים נמי חסר המנין ולפיכך הוא אומר שאם לא ספר כלילה סופר ביום וכן כתוב בהלכות גדולות שסופר ביום ונראה שסומקין הן על מהתנין דבס"פ ר' ישמעאל במנחות דתנן ההם (דף טו.) מטאסה לקלור כלילה ואם נקצר ביום כשר וכיון דקלירה דיעבר ביום אף ספירה דיעבר ביום אבל ר' ינחן ז"ל אמר שח"ט סופר ביום ומתני' דסוף פרק רבי ישמעאל ליתא דקיימו לן כסחה מותני' דמגלה (דף כו.) דקחני כל הלילה כשר לקלירה העומר והתם בס"פ ר' ישמעאל מיידיקן לה ואמרי' עלה מה דיום כלילה לא אף כלילה ביום לא אלמא נקצר ביום פסול וכיון דקלירה פסולה ביום ספירה נמי ליתא ביום דהא בהא הלילא בכתבא כברייתא דלעיל יכול יקלור ויביא ולימתי שירנה יספור הלמוד למר מהחל חרמט וכו' וקחני נמי בספירא וספירה כלילה והבאה ביום וסחמא דהתם עדיפת ליה דחי לה גבי הלכתא פסיקתא וכתוב עוד בהלכות גדולות חס שכת יום א' ולא ספר טוב איטו סופר דבעינן תמימות וליכא ובחובשות חלקו עליו

(3) שלחן ערוך - או"ח סימן תפ"ט

א בליל שני אחר תפלת ערבית מתחילין לספור העומר, ואם שכח לספור בתחלת הלילה הולך וסופר כל הלילה. ומצוה על כל אחד לספור לעצמו. וצריך לספור מעומד ולברך תחלה. וסופר הימים והשבועות. כיצד, ביום הראשון אומר: היום יום אחד (בעומר), עד שמגיע לשבעה ימים ואז יאמר: היום שבעה ימים שהם שבוע אחד (בעומר), וביום שמיני יאמר: היום שמונה ימים שהם שבוע אחד ויום אחד (בעומר), וכן עד שיגיע לארבעה עשר יאמר: היום ארבעה עשר ימים שהם שני שבועות (בעומר), ועל דרך זה מונה והולך עד מ"ט יום.

ב אם טעו ביום המעונן וברכו על ספירת העומר, חוזרים לספור כשתחשך. והמדקדקים אינם סופרים עד צאת הכוכבים, וכן ראוי לעשות.

ג המתפלל עם הצבור מבעוד יום, מונה עמהם בלא ברכה. ואם יזכור בלילה יברך ויספור. הגה: ואפילו ענה אמן על ברכת הקהל, אם היה דעתו שלא לצאת, יחזור ויברך ויספור בלילה (ב"י בשם רשב"א).

ד מי ששואל אותו חבירו בין השמשות כמה ימי הספירה בזה הלילה, יאמר לו: אתמול היה כך וכך, שאם יאמר לו: היום כך וכך, אינו יכול לחזור ולמנות בברכה; אבל קודם בין השמשות, כיון שאין זמן ספירה אין בכך כלום. הגה: וכשהגיע הזמן, אסורין לאכול עד שיספור. ואפילו התחיל לאכול, פוסק וסופר; מיהו אם התחיל לאכול קודם שהגיע הזמן, אינו צריך להפסיק אלא גומר אכילתו וסופר אחר כך (ד"ע למאן דאמר ספירה בזמן הזה דאורייתא).

ה אם אינו יודע החשבון, ופתח אדעתא דלסיים כמו שישמע מחבירו, ושתק עד ששמע מחבירו וסיים כמוהו, יצא.

ו אם פתח ואמר: בא"י אמ"ה אדעתא דלימא היום ד', שהוא סבור שהם ד', ונזכר וסיים בה', והם ה'; או איפכא, שהם ד' ופתח אדעתא דלימא ארבעה, וטעה וסיים בה', אינו חוזר ומברך. ז שכח ולא בירך כל הלילה, יספור ביום בלא ברכה. ח אם שכח לברך באחד מהימים, בין יום ראשון בין משאר ימים, סופר בשאר ימים בלא ברכה; אבל אם הוא מסופק אם דילג יום אחד ולא ספר, יספור בשאר ימים בברכה. ט ליל שבת ולייל יום טוב מברכים וסופרים אחר קידוש בבית הכנסת; ובמוצאי שבת וי"ט, קודם הבדלה אחר קדיש תתקבל; וכשחל יו"ט האחרון של פסח במוצאי שבת, דאז אומר קידוש והבדלה בפעם אחת, יש לספור קודם שמברכין על הכוס בבית הכנסת. הגה: ואם אין לו יין וצריך לקדש יקנה"ז, ע"ל סימן רצ"ו. י אסור לאכול חדש אף בזמן הזה, בין לחם בין קלי בין כרמל, עד תחלת ליל י"ח בניסן; ובארץ ישראל, עד תחלת ליל י"ז בניסן.

(א) משנה ברורה סימן תפ"ט

- (א) בליל שני - כתבו האחרונים דאומרים מערבית השייך ליום ב' אפילו חל ליל שני במו"ש ואע"פ דבשאר הימים שחל יום ראשון בשבת אומרים מערבית של יום א' בליל שני שאני הכא דהמערבית הוא מענין של ספירה:
- (ב) אחר תפלת ערבית - וקודם עלינו דכל מה דאפשר לאקדומי מקדמינן כדי שיתקיים יותר מה שכתוב תמימות תהינה:
- (ג) מתחילין לספור וכו' - ונשים ועבדים פטורות ממצוה זו דהוי מ"ע שהזמן גרמא וכתב המ"א מיהו כבר שויה עלייה חובה וכמדומה דבמדינותינו לא נהגי נשי כלל לספור וכתב בספר שולחן שלמה דעכ"פ לא יברכו דהא בודאי יטעו ביום אחד וגם ע"פ רוב אינם יודעים פירוש המלות:
- (ד) הולך וסופר וכו' - דכל שלא עבר הלילה לא נפיק עדיין מכלל הכתוב תמימות תהינה:
- (ה) לספור לעצמו - דכתיב וספרתם לכם משמע שהמצוה חל על כל יחיד ויחיד והנה משמע מזה דבספירה אינו כמו בשאר מצות התלוי באמירה לענין קידוש והבדלה וכו"ב דאם שמע לחבירו ונתכוין לצאת דיוצא בזה משום דשומע כעונה והכא גילתה התורה דלא יצא כל כמה דלא ספר בעצמו אבל יש מאחרונים שכתבו דכונת התורה הוא רק דלא נימא דמצוה זו אב"ד לבד קאי כמו בשמיטין ויובלות דכתיב שם וספרת לך אלא קאי אציבור אבל באמת אם שמע מחבירו שספר והתכוין לצאת וגם חבירו כוון להוציא יצא כמו בכל מקום דקיי"ל שומע כעונה וכל זה בספירה אבל בברכה שמברכין על הספירה דכו"ע אפשר לצאת ע"י חבירו אפילו הוא בקי וכמו בכל הברכות מיהו מנהג בכל ישראל שכל אחד מברך וסופר לעצמו ואין סומכין על הש"ץ. כתבו האחרונים דספירה מותר בכל לשון ובלבד שיבין אותו הלשון ואם אינו מבין אפילו סיפר בלשה"ק אינו יוצא דכיון דלא ידע מאי קאמר אין זה ספירה:
- (ו) וצריך לספור מעומד - וצריך לעמוד משעה שמתחיל הברכה. ובדיעבד אפילו אם סיפר מיושב יצא [פוסקים]:
- (ז) וסופר הימים והשבועות - דכתיב תספרו חמשים יום וכתוב שבעה שבועות תספר לך. ואם סיפר ימים לחוד ולא הזכיר שבועות י"א שיצא בדיעבד וי"א שצריך לחזור ולספור ימים ושבועות כדין וע"כ חוזר וסופר בלא ברכה [ואם שכח לחזור ולספור מונה שאר ימים בברכה] ואם מנה שבועות ולא ימים כגון שאמר ביום השביעי היום שבוע אחד ולא הזכיר ימים כלל לכו"ע לא יצא:
- (ח) בעומר - וברוב פוסקים הנוסח לעומר מיהו עיקר ד"ז אינו אלא לכתחלה כדי לבאר שהוא מונה מיום שהקריבו את העומר והלאה ואם לא אמר אלא היום כך וכך נמי יצא:
- (ט) וביום שמיני יאמר וכו' - ואם לא אמר אלא היום שמונה ימים ולא סיים שהם שבוע אחד וכו' נמי יצא שהרי הזכיר שבועות אתמול ביום השביעי וכן אם לא אמר אלא היום שבוע אחד ויום אחד בלחוד נמי יצא שהרי כבר הזכיר הימים שעברו כל אחד ביומו. אומרים שבוע אחד ולא אחת. וכן אומרים שני שבועות ולא שתי דשבוע לשון זכר. עד עשרה אומר ימים ומי"א ואילך אומר יום. כן יש לומר מנין המועט מתחלה כגון אחד ועשרים יום וכל אלו הדברים אינן לעיכובא אלא לצחות הלשון:
- (י) ועל דרך וכו' - ומנהג לומר אחר הספירה יהי רצון וכו' שיבנה בהמ"ק וכו' כלומר ואז נקיים מצות הבאת העומר ויש נוהגים ג"כ לומר מזמור אלהים יחננו וגו':
- (יא) זה וכו' - כתבו האחרונים דאם אמר בלשון אחר כגון ביום ל"ט אמר היום ארבעים חסר אחת נמי יצא:

(יב) חוזרים וכו' - הוא מדברי הרשב"א בתשובה סימן קנ"ד ומבואר שם שהקהל התפללו גם מעריב קודם ולענין מעריב אין להם לחזור ולהתפלל משום טרחא דציבורא (וכדלעיל ריש סימן רס"ג סעיף י"ד) רק לענין ספירה לא משגחינן בטרחא דידהו כי איך יאמר למשל עשרה ימים ואינן אלא תשעה כי אותו היום תשיעי הוא ולא עשירי עד צאת הכוכבים עכ"ל שם:

(יג) לספור כשתחשך - ובברכה כדין:

(יד) והמדקדקים - ר"ל דמן הדין היה אפשר להקל לספור משתחשך אף קודם צה"כ דבה"ש הוא ספק לילה ואזלינן לקולא בספק דרבנן בספירה בזה"ז שהוא מדרבנן לרוב הפוסקים אלא דמ"מ אינו נכון להכניס עצמו לספק לכתחלה ולהכי המדקדקים ממתנים עד צה"כ שהוא בודאי לילה:

(טו) וכן ראוי לעשות - ר"ל לכתחלה ומ"מ בדיעבד אם בירך ביה"ש יצא וכו"ל אבל הא"ר מפקפק בזה ומצדד דנכון שיחזור ויספור בצה"כ בלי ברכה:

(טז) מבעוד יום - יש מאחרונים שפירשו דהיינו בין השמשות דהוא ספק לילה ויוצאין אז ידי ספירה לפוסקים דס"ל דספירה בזה"ז דרבנן אכן הוא רוצה לדקדק ולספור מצאת הכוכבים וכו"ל וקאמר המחבר דהוא ימנה עמהם פן ישכח אח"כ ויחשוב בדעתו אם אזכור אח"כ בלילה למנות אין אני רוצה לצאת בספירה זו וכדלקמיה בהג"ה. וע"כ כשיגיע הזמן אח"כ יברך ויספור ועיין בה"ל:

(יז) שלא לצאת - ודוקא אם מתכוין שלא לצאת אבל בסתמא יצא למ"ד דמצות א"צ כונה ואף דפסקינן לעיל בסימן ס' דמצות צריכות כונה אפשר לענין ברכה שצריך להזכיר שם שמים צריך לחוש להך דעה:

(יח) ויברך ויספור בלילה - ואפילו בע"ש שכבר קיבל שבת וגם התפלל עם הצבור אפ"ה יברך ויספור בלילה כיון שלא רצה לצאת במה שסיפר עמהן ביה"ש. כתבו האחרונים דאם יצאו הכוכבים מותר לו לספור אפילו לא התפלל עדיין מעריב ואפילו הוא במו"ש דהא לילה הוא לכל מילי ואפילו לקדש ולהבדיל מותר קודם תפלה אלא שאסור במלאכה עד שיבדיל:

(יט) בין השמשות וכו' - נקט בין השמשות משום דבדיעבד אם בירך ביה"ש יצא וכו"ל וכ"ש אם שאל אותו אחר צה"כ שצריך ליזהר מלהשיב היום כך וכך:

(כ) היום כך וכך - ואפי' בלשון לע"ז. ואם לא אמר היום לית לן בה משום דעיקר מצות ספירה הוא שיאמר היום כך וכך:

(כא) אינו יכול וכו' - דאע"ג דלא אמר בעומר יצא בדיעבד וכו"ל בסק"ח:

(כב) לחזור ולמנות בברכה - שכבר יצא בזה ידי ספירה למ"ד מצות א"צ כונה ואף דאנן קי"ל דצריכות כונה וזה הלא לא כוון לצאת בזה ידי מצוה לענין ברכה צריך להחמיר ולחוש להך דעה ולא יברך על הספירה שימנה אח"כ. ויש עוד עצה שיכוין בפירוש שלא לצאת בזה ידי ספירה. כתבו האחרונים דמיירי ששאל אתו קודם שהגיע לשבועות הא אי שאל לו בשעה שהגיע לשבועות אפילו אמר לו היום כך וכך לאו כלום הוא כל שלא הזכיר שבועות וצריך לחזור ולספור בברכה:

(כג) וכשהגיע הזמן - ר"ל צאת הכוכבים ואפילו אם כבר התפללו ק"ש ותפלה דאל"כ בלא"ה אסור משום ק"ש ותפלה. והסכימו האחרונים דלפי מאי דפסקינן לעיל בסימן רל"ה להחמיר מחצי שעה קודם הזמן ה"ה הכא יש לנו להחמיר שלא לאכול מחצי שעה הסמוך לספירה והלאה [אפילו אם כבר הקדים והתפלל] אך במקום שהמנהג שהשמש קורא לספור ספירה אין להחמיר בקודם זמנו:

(כד) לאכול - וה"ה שאר מלאכות וכדלעיל בסימן רל"ב ורל"ה:

(כה) פוסק וסופר - היינו למ"ד ספירה בזה"ז דאורייתא וכדמציין בהג"ה וא"כ לדידן דנקטינן ספירה בזה"ז דרבנן אינו פוסק וכדלעיל בסימן רל"ב לענין מנחה ויש מאחרונים שכתבו דלפיכך חשש הרמ"א פה בעניננו להחמיר כאותו דעה שהוא דאורייתא משום דהוא דבר שאין בו טורח כלל להפסיק מעט ולספור:

(כו) קודם שהגיע הזמן - ולפי מה דכתבנו לעיל דמחצי שעה סמוך לזמן מתחיל האיסור יהיה שייך דינא דרמ"א כשהתחיל לאכול ביותר מחצי שעה קודם הזמן:

(כז) א"צ להפסיק - אפילו למ"ד ספירה בזה"ז דאורייתא כיון שיש עוד שהות לספור:

(כח) ופתח - את הברכה:

(כט) וסיים כמוהו יצא - ר"ל אף בברכה דאדעתא דהכי פתח הברכה וסיים ואיכא סיום ופתחה ומ"מ לכתחלה אין לו לברך אלא א"כ יודע מתחלה איזה יום היום דאסור להפסיק אפילו בשתיקה בין הברכה להמצוה יותר מכדי דיבור:

(ל) וסיים בה' - ר"ל שסיפר חמשה ימים:

(לא) וטעה וסיים וכו' - ר"ל שסיפר חמשה:

(לב) אינו חוזר ומברך - האחרונים תמהו על דין זה דבשלמא ברישא שסיים בה' והוא ה' ניחא דיצא שהרי סיפר כדין אע"ג דבשעת ברכתו סבור שהוא ד' לאו כלום הוא שהרי אף בלא בירך כלל יצא אבל בסיפא מאי מהני לן שבשעת ברכה ידע איזה יום הוא הלא עכ"פ בפיו סיפר יום שאינו והסכימו דבזה צריך לספור מחדש ולברך דברכתו ראשונה היתה לבטלה כיון שסיים אחריה יום אחר אם לא שנזכר תוך כדי דיבור לספירתו שאז חוזר וסופר כדין והברכה עולה לו. ודע עוד דאף דבש"ע מיירי שבעת הברכה היה יודע יום הספירה ובירך אדעת לספור כהוגן אלא שאח"כ טעה וסיים שלא כהוגן אבל כמה אחרונים הסכימו דאף אם בעת הברכה היה דעתו ג"כ על יום אחר וכן סיפר בטעות מ"מ אם בתוך כדי דיבור נזכר שטעה יסיים תיכף כהוגן ויוצא בזה. עוד כתבו דאם טעה ואמר היום יום ד' בעומר ובתוך כ"ד נזכר שהוא יום חמישי דיו שיסיים חמישי בעומר ויוצא בזה אף שלא אמר היום יום ה' כיון שהוא עדיין תוך כדי דיבור:

(לג) יספור ביום - כדעת הרבה פוסקים דבדיעבד ספירת יום עולה לספירה:

(לד) בלא ברכה - דיש לחוש לדעת הפוסקים דאין זמן ספירה אלא בלילה וכשמברך ביום הוא לבטלה מיהו מכאן ולהבא סופר בכל לילה בברכה ולא הוי כדילג יום אחד לגמרי שאינו סופר עוד בברכה וכדלקמיה:

(לה) שכח לברך וכו' - ר"ל שלא סיפר ולא נזכר עד ספירה שאחריה. וה"ה אם נודע לו שאתמול טעה במנין וספר ספירה אחרת דינו כמו שלא סיפר כלל:

(לו) סופר בשאר ימים - כדעת הרבה פוסקים דאין ספירת הימים מעכבין זה את זה וכל יומא ויומא מצוה בפ"ע היא:

(לז) בלא ברכה - לחוש למ"ד דספירת שבע שבתות תמימות בעינן והא ליכא דהא חסר חד יומא ונכון בזה שישמע הברכה מן הש"ץ או מאחד מהמברכין ויענה אמן בכונה לצאת ואח"כ יספור [א"ר ופר"ח]:

(לח) יספור בשאר ימים בברכה - דאיכא ספק ספיקא שמא לא דילג כלל ואת"ל שדילג שמא הלכה כאותן פוסקים דכל יום הוא מצוה בפ"ע. וה"ה בכל דבר שדינו לחזור ולספור בלי ברכה מחמת ספק אם לא חזר וסיפר יספור שארי לילות בברכה [אחרונים]. ולכן אם טעה בימים ולא טעה בשבועות או טעה בשבועות ולא טעה בימים דדינו לחזור ולספור בלא ברכה וכו"ל בסק"ח אם לא חזר וסיפר אפ"ה מונה שאר ימים בברכה ועיין ביאור הלכה:

(לט) אחר קידוש בבהכ"נ - שכל מה שנוכל להקדים קדושת היום יש לנו להקדים ואם סופר בביתו יספור קודם קידוש דאסור לאכול קודם ספירה וכו"ל:

(מ) קודם הבדלה - דאפוקי יומא מאחרינן ליה כל מה דאפשר:

(מא) אחר קדיש תתקבל - ר"ל מה שאומרים אחר ויהי נועם ואתה קדוש דאז הוא גמר התפלה דקדיש קמא אינו גומר שאינו קדיש שלם. ויתן לך אומרים אחר הספירה:

(מב) וכשחל יו"ט האחרון וכו' - להכי נקט יו"ט אחרון דשביעי של פסח אינו חל במו"ש וליל שני של פסח אין מקדשין בבהכ"נ כמ"ש בס' תפ"ז [הגר"א וח"י]:

(מג) יש לספור קודם - כנ"ל דאפוקי יומא מאחרינן כמה דאפשר אע"ג שמקבל הכא קדושת יו"ט בקידושו מ"מ קדושת שבת גדולה מקדושת יו"ט ודעת הט"ז דלאו דוקא אם חל יו"ט אחרון במו"ש דה"ה אפילו בחול נמי יש להקדים ספירה לקידוש דטפי עדיף לאחר קדושת יום השביעי שהוא מן התורה מלקבל קדושת יו"ט אחרון שאינו אלא מדרבנן אבל האחרונים חלקו עליו:

(מד) אסור לאכול חדש - היינו תבואה שנשרשה אחר ט"ז בניסן שהוא זמן הקרבת העומר דאם נשרשה קודם העומר העומר מתירה כדאיתא ביו"ד סימן רצ"ג וע"ש עוד שחדש שייך רק בחמשת המינים חטים ושעורים וכוסמין ושכולת שועל ושיפון:

(מה) אף בזמן הזה - מדכתיב ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד עצם היום הזה וגו' בכל מושבותיכם משמע מזה דאף בחוץ לארץ נוהג איסור עד עצם היום דהיינו יום הבאת קרבן שהוא ט"ז בניסן ומשום ספיקא דיומא מחמרינן עוד על יום אחד. והנה ביו"ד סימן רצ"ג כתב רמ"א היתר לחדש דהוי ס"ס חדא שמא התבואה היא משנה שעברה ואת"ל משנה זו דלמא נשרשה קודם לעומר וה"ה אם הוא מקום שמביאים תבואה ממקומות אחרים שתבואתן נשרשת קודם לעומר וכתבו האחרונים דבמדינת פולין אין להקל כ"א בחטין ושיפון דרובא דרובא נזרעים בחודש חשון ואין שייך בהם חדש [אם לא אותן שידועין שנזרעו בקיץ] אבל שעורים ושכולת שועל וכוסמין רובן וכמעט כולם נזרעים אחר הפסח וגם אין רגיל להביא שם תבואה ממדינות אחרות אין להקל בהם. ומ"מ רוב העולם אין נוהרין כלל באיסור חדש ויש שלמדו עליהם זכות לפי שהוא דבר קשה להיות זהיר בזה ולכן סומכין מפני הדחק על מקצת הראשונים שסוברין שחדש בחו"ל אינה אלא מד"ס שגזרו משום א"י ולא גזרו אלא במקומות הסמוכין לא"י כגון מצרים ובבל ויש שלמדו עליהם זכות שסוברין שחדש אינו נוהג אלא בתבואה של ישראל אבל לא בשל עכו"ם ולפ"ז צריך להזהיר לישראלים שיש להם תבואה זרועה בשדות שלהם שינהגו בה איסור חדש. והנה אף שאין בידינו למחות ביד המקילין מ"מ כל בעל נפש לא יסמוך על התירים הללו ויחמיר לעצמו בכל מה שאפשר לו כי להרבה גדולי הראשונים הוא איסור דאורייתא בכל גווני. ודע עוד דאף שכתבנו לעיל בשם האחרונים דבחיטין אין לחוש כלל שמא הם של חדש מפני דהרוב נזרעו

בודאי בחודש חשון כהיום שדרך להביא ע"ד מסלת הברזל קמח חטים ממקומות הרחוקין וידוע שבפנים רוסיא נמצא הרבה מקומות שנזרעו החטין בקיץ ומצוי שם חדש כמעט יותר מן הישן אם יודע שבא הקמח משם צריך ליזהר בזה בימות החורף שאז כבר נעשין הקמח מתבואה חדשה. ולענין שכר ויתר דיני חדש עיין ביו"ד סי' רצ"ג ובאחרונים שם:

(מו) בין קלי - גרעינים של חמשת המינים הנ"ל הקלויין באור:

(מז) בין כרמל - היינו שנתמולל ביד ולא הובהב באור:

(מח) עד תחלת וכו' - וכתבו האחרונים דאף הנזהרים מחדש אינם נזהרים בפליטת כלים אם לא שברור לו שנתבשל בו

מתבואה חדשה ונראה שאף בזה אין להחמיר רק בתוך מעל"ע מן הבישול הראשון:

(מט) ובא"י עד תחלת וכו' - דשם אינו אלא יום אחד והא דמחמירין כל יום ט"ז משום דכתיב עד עצם היום הזה וקי"ל דעד ועד בכלל:

4) פסקי תשובות על סימן תפ"ט סעיף קטן כ, כה עם

ההערות

רב או ש"ץ שדילגו יום אחד אם
יוכלו להמשיך הספירה כברכה

כ. סעי' ח', שו"ע: אם שכח לברך באחד מהימים וכו' סופר בשאר הימים בלא ברכה. ואם שלחהו להיות ש"ץ, יש⁹⁴ אומרים שיוכל לבקש מאחד מהמתפללים המחוייב בכרכה שלא יברך והש"ץ כשיברך יכוון להוציא את הלה ידי חובתו, ויש⁹⁵ אומרים שאין יכול לעשות כן, כי כל⁹⁶ שאינו מחוייב בדבר אין מוציא

את הרבים ידי חובתן, וכש"ץ קבוע וכן ורב ומו"ץ שדרכו תמיד לספור ברבים אפשר⁹⁷ לסמוך על המקילים.

ויש⁹⁸ שכתבו שכרכ ומו"ץ ששכח באחד מהימים לספור, ורגיל לספור ברבים, ואם יפסיק מלספור יהיה בזה משום בזיון וזלזול בכבוד התורה, יוכל להמשיך ולספור כברכה (ואפילו בלא העצה הנ"ל) ויטמוך על דעת הראשונים שכל יום ויום מצוה בפני עצמה וכצירוף דעת⁹⁹ כמה גאוני עולם שס"ל כן למעשה שאף כדילג יום אחד ממשיך וסופר כברכה.

94. מאמר סק"י, ובשו"ת דברי משה להגר"מ

הלברשטאם שליט"א ח"א סי' ל' מביא כן ג"כ בשם שו"ת אהל אברהם להגר"א שאג זצ"ל סי' א' ושכ"ח במדרש פנחס להרה"ק מקוריץ זי"ע דף ל"א ע"ב שמי שדילג ספירת יום אחד, מותר להוציא אחר ויטפור בכרכה, ושכן נהג הרה"ק מברדיטשוב זי"ע לענין ברכת התורה כשהיה מטופק אם חייב בה כרכ' בתהלה לרוד סי' ח' סק"ג, ובשו"ת הר צבי ח"ב סי' ע"ה מביא שהגר"ד מבריסק זצ"ל עשה כן מעשה בהיותו מתפלל כש"ץ והוא לא היה יכול לברך שביקש מאחד מהמתפללים שלא יברך והוא הוציא בכרכתו. 95. שעת' בשם ברכ"י בשם תשובת כנה"ג וסמא רח"י ובית דוד שפסקו כהפרי"ח שאי אפשר לעשות כן, וכן בפמ"ג מ"ו סק"ב בשמו, כה"ח סקצ"א, שו"ת שבה"ל ח"ד סי' קנ"ז. 96. ומקורו בירושלמי מגילה פ"ב ה"ג רבן עיר אינו מוציא כן כרך דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא, ועיין שו"ת הר צבי שם דרוצה לעשות בזה פלוגתא בין היר"ו לבבלי עפ"י הגמ' ר"ה כ"ט ע"א שכל שכבר קיים המצוה ויצא ידי חובתו אעפ"כ יכול להוציא אחרים י"ח וה"נ בנידוד' דומה לאדם שכבר ספר ספיה"ע, שיכול להוציא את שאינו בקי, וכ"ה במאמר שם, והיר"ו במגילה דומה לחרש שוטה וקטן שהם פטורים בעצמם, רבן עיר מעולם לא נתחייב ולא יתחייב כ"ז שלא עקר דירתו (עמש"כ בס"י תרפ"ח בזה), ומחוסר מעשה הוא, אבל בנידוד' בר חיובא הוא וכבר נתחייב בה וגם יהיה חייב לשנה הבאה בלא שום מעשה, וע"ע מועדים וזמנים ח"ב סי' ק"פ. 97. שו"ת דברי משה שם עפ"י הברכ"י שצ"י לסי' מכתב לרוד סי' ט"ו ושם כתב לחלק כן. 98. שו"ת שבה"ל ח"ג סי' צ"ו. 99. בס' אוצר החיים להרה"ק מקומרנא זי"ע פ' אמור מצוה ש"ז שהצדיקים תלמידי הבעש"ט זי"ע הנהיגו לספור בכרכה אף כדילג יום אחד, כדעת רב האי גאון ור"י והמכריע הרא"ש וסי' המנהיג (מובאים בטור וב"י וב"ח) ועיי"ש שכן דעת רוב בנין רוב מנין של הראשונים והפוסקים (ועיין שערים המצוינים בהלכה סי' ק"כ סק"ז הטעם שהנהיגו צדיקים אלו ולא כשו"ע, משום דלא ימים אחרונים ימים הראשונים ימים הראשונים שהיו נזהרים בספיה"ע ואם שכחו לספור פ"א הקפידו לספור הלאה בלא ברכה, אבל בימים האחרונים אם יזרו לספור בלי ברכה חושב לעצמו שאינו מקיים המצוה ואינו מדרק לספור ואפילו בלא ברכה לכן הורו לספור בכרכה דבלא"ה רוב ראשונים דעתם כן), ובשו"ת דברי משה שם מביא בשם הגר"א פריינד שליט"א שנקובל בידו בשם הרה"ק מצאנו זי"ע שהורה הלכה למעשה שיכול להמשיך ולספור שאר הימים בכרכה, ובשו"ת בית שלמה סי' ק"כ ואורחות חיים סק"ד כותבים דאף דעפ"י סברא היה לנו להורות להמשיך לספור בכרכה, מ"מ כיון שנתפשט המנהג עפ"י השו"ע לספור בלא ברכה אין לשנות המנהג. ובשו"ת בית הלוי להגר"ד מבריסק סי' ל"ט מחדש, דכיון דקיימ"ל דמצוה למימני יומא מצוה למימני שבועי, א"כ אם דילג ביום שלא נשלם בו השבוע, הפסיד מנין הימים, מ"מ מנין השבועות לא הפסיד, ולכן ביום שנשלם בו שבוע יכול לספור בכרכה.

קטן שהגדיל וגר שנתגייר בתוך ימי

הספירה

כה. שם: בברכ"י וכו' קטן שהגדיל תוך ימי העומר וכן גר שנתגייר מונים שאר הימים בלא ברכה וכו' ומש"כ בקטן אין זה לדידן שהקטנים שהגיעו לחינוך סופרים וכו' ואם לא ספר עד שהגדיל פשיטא שאינו מברך. וכן הסכמת רוב הפוסקים¹¹⁴ האחרונים שקטן שהגדיל בתוך ימי העומר יכול להמשיך ולספור בברכה, וזאת בתנאי שלא החסיר ספירת שום יום בימי קטנותו, ואם כי יש מגדולי¹¹⁵ הפוסקים שסוברים שקטן שהגדיל אין יכול לספור בברכה, שאין זה בגדר "תמימות" משום שספירתו בימי קטנותו אין מצטרף עם ספירתו שבימי גדלותו, ומאידך גיסא

מצינו פוסקים¹¹⁶ שלמדו שאף קטן שחיסר ימי ספירה בימי קטנותו יוכל מיום שהגדיל להתחיל בספירה בברכה, כיון שמיום זה נעשה בר חיובא, הרי שלדידו מתחיל מיום זה "תמימות תהינה" (ולפי שיטה זו גם¹¹⁷ גר שנתגייר בתוך ימי הספירה יוכל מיום זה והלאה לספור בברכה), מ"מ מנהג¹¹⁸ העולם כסברא ראשונה.

אמנם יש¹¹⁹ להקפיד שאחרים שהם גדולים לא יצאו ידי חובתן ע"י ספירת קטן שנתגדל בימי הספירה, לחשוש לדעת הפוסקים שאין הוא חייב בברכה, וחיובו רק מדרכנן, ואין¹²⁰ חיוב דרכנן מוציא חיוב מה"ת

114. שרית כתי"ס סי' צ"ט, שרית מהר"ם שיק סי' רס"ט, מנ"ח מצוה ש"ו, ערוה"ש סעי' ט"ו, שרית מנח"א ח"ג סי' נ', כה"ח סקצ"ד, שרית חר צבי ח"ב סי' ע"ו, שערי הלכה ומנהג ח"ב סי' ר"ח, שו"ת להורות נתן ח"א סי' ר"ו, שו"ת קנין תורה ח"ד סי' נ"ז דקטן מופלא סמוך לאיש (בן יב"ש) שנדר נדויו נדרים מה"ת, ומבואר ביר"ד סי' רי"ד שמנהג של מצוה הרי הוא כקיבל עליו בנדר, אי"כ כיון שמקבל עליו לספור וסופר, הו"ל דבר תורה אף לפני שהגדיל, שרית אור לציון להגרבי"צ אבא שאול שליט"א ח"א סי' צ"ה שיכול להמשיך בברכה שלא יגרע ענין של חינוך, אף שהגדיל, וכמו שבקטן מחנכים לספור בברכה כמור"כ יש מקום לחנך גדול אף אם נאמר שאינו מחוייב בדבר עיי"ש ראיותיו. 115. הרה"ק החידושי הרי"מ זי"ע (הו"ד בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ז סי' קי"ב ובציונים לתורה למהר"י ענגיל כלל י"ב – והם אין סוברים כן כדלהלן), שו"ת אבני נזר או"ח סי' תקל"ט נוטה ג"כ לפסוק כן ושכן פסק "אחד מן הגדולים אשר לפנינו" (כנראה כוונתו לחיהר"ם), מלבי"ם עה"ת פ' אמור, שרית יבי"א ח"ג סי' כ"ח, וכהכרעת הברכ"י בשם פרי הארץ. 116. שרית חסד לאברהם מהדורת סי' נ"ו, שו"ת מהר"ש ענגיל שם ומסיים "זה ברור בס"ד", ציונים לתורה שם שמצדד בחלק דבריו כדבריהם, וע"ע שו"ת חלק"י ח"ג סי' ס"ה ושרית צי"א ח"ד סי' כ'. 117. שו"ת להורות נתן ח"א סי' ב"ו. 118. ציונים לתורה שם, מועדים וזמנים ח"ח סי' רפ"ה ותשובות והנהגות ח"א סי' ש"ג שכן הכריעו בעלי הוראה ורוב גאוני ארץ הקודש. 119. שו"ת להורות נתן שם, אמנם בס' ציונים לתורה כלל י"ב הו"ד בס' חנוך לנער פ"כ סקב"ב שיכול גם להוציא גדול י"ח בברכה. 120. ולמ"ד דספיה"ע דרבנן, לא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן.